

Helse- og omsorgsdepartementet

Deres referanse: 24/4320**Vår referanse:** 2024/210**Dato:** 20.01.2025**Publikasjonsnr.:** NIM-H-2025-006

HØRINGSUTTALELSE

Høring om endringer i helsetilsynsloven mv. og opphevelse av lov om statens undersøkelseskommissjon – ny meldeordning

1. Innledning

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) viser til Helse- og omsorgsdepartementets høringsbrev om endringer i helsetilsynsloven mv. og opphevelse av lov om statens undersøkelseskommissjon – ny meldeordning, datert 26.11.2024.

Overordnet har staten relativt vid skjønnsmargin etter menneskerettighetene når det gjelder den konkrete organiseringen av ulike tilsyns- og meldeordninger. Det eksisterer ikke i seg selv noen menneskerettslig forpliktelse til å ha et uavhengig undersøkelsesorgan organisert slik Ukom er i dag. Samtidig er staten menneskerettslig forpliktet til å avdekke, rette opp i og forebygge rettighetsbrudd når de forekommer. Effektive tilsyns- og meldeordninger er sentrale virkemidler for å oppnå dette, og bør være utformet på en måte som i størst mulig grad reduserer *risiko* for menneskerettsbrudd i enkelttilfeller.

Meldepliktige alvorlige hendelser kan omfatte tilfeller av selvmord, selvmordsforsøk, selvskading og vold og overgrep i for eksempel tvungent psykisk helsevern, barnevern, fengsler, arrester og overfor personer med utviklingshemming. Det er derfor liten tvil om at betydelige deler av Ukoms arbeid berører menneskerettslige spørsmål.

Utredningsinstruksen § 1-1 konstaterer at instruksen skal legge et godt grunnlag for tilstrekkelig utredning av forholdet til Grunnloven og Norges folkerettslige forpliktelser, herunder menneskerettighetene. NIM kan ikke se at departementet har vurdert forslaget i lys av Norges menneskerettslige forpliktelser, og oppfordrer departementet til å gjennomføre en slik vurdering i det videre lovarbeidet.

2. Nedleggelse av Ukom

I høringsnotatet foreslår departementet å legge ned Ukom og slå sammen organet med Statens helsetilsyn. Forslaget vil innebære at dagens uavhengige undersøkelsesordning med full sanksjonsfrihet for helsepersonell vil opphøre. NIM er bekymret for at forslaget vil kunne føre til mindre grad av åpenhet, læring og tillit ved alvorlige hendelser i helse- og omsorgstjenesten som kan ha sider til menneskerettighetene. Etter det NIMs kjenner til, har Ukom siden etablering bidratt med viktige undersøkelser som ville vært krevende å gjennomføre uten at informantene kunne uttale seg fritt uten risiko for at opplysningene blir delt videre med arbeidsgiver, politi eller tilsynsmyndigheter. Hovedformålet med dagens Ukom er å sikre læring og kvalitetsforbedring i etterkant av alvorlige hendelser. NIM anser ivaretagelse av dette hensynet som viktig, ettersom det kan bidra til å forebygge mot at rettighetsbrudd forekommer i fremtiden og dermed utgjøre en viktig rettssikkerhetsgaranti.

3. Endringer i meldeordningen

Departementet foreslår også en rekke endringer i meldeordningen for alvorlige hendelser. Blant annet foreslås det at statsforvalterne skal bli adressat for meldinger om alvorlige hendelser, med kopi til Helsetilsynet. Samtidig skal de foreslåtte endringene ifølge høringsnotatet gjennomføres innenfor eksisterende budsjettammer. Dersom departementet velger å gå videre med forslaget, mener NIM endringen bør følges av tilstrekkelig ressurstilførsel til statsforvalterne for å undersøke og vurdere innkomne meldinger. Vi viser til Sivilombudets og Helsetilsynets høringssvar, som begge understreker at statsforvalterne allerede i dag har svært presset kapasitet og behov for tilførsel av ytterligere ressurser ved ivaretagelse av en ny meldeordning.

Videre skriver departementet at det ønsker å videreføre og forsterke utviklingen med at Helsetilsynet og statsforvalterne i økende grad tar i bruk egenrapportering fra virksomhetene som tilsynsmetode ved alvorlige hendelser, og i mindre grad gjennomfører egne undersøkelser. NIM mener det er uheldig dersom en slik utvikling svekker statens samlede uavhengige kontroll ved hendelser som berører menneskerettslige spørsmål.

I høringsnotatet foreslås det også at pasienter, brukere og pårørende ikke lengre skal ha den samme rett til å melde fra om alvorlige hendelser som de har i dag. NIM er bekymret for at forslaget vil kunne føre til en reduksjon i antallet innrapporterte alvorlige hendelser, og dermed at mulige rettighetsutfordringer går under radaren. Selv om alvorlige hendelser også i det nye forslaget vil utløse en meldeplikt for virksomhetene selv, meldes ifølge Ukom flere alvorlige hendelser i dag *kun* av

pasienter, brukere eller pårørende. Av rettssikkerhetshensyn er det derfor formålstjenlig at personer som utsettes for slike hendelser og deres nærstående har mulighet til å melde fra om dette.

Departementet ber om synspunkter på behovet for ytterligere lovregulering knyttet til situasjoner der flere virksomheter er involvert i samme alvorlige hendelsesforløp. NIM har ikke konkrete synspunkter på dette, men vil presisere at menneskerettighetene gjelder på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer, og krever en helhetlig tilnærming. Meldeordningen bør derfor være innrettet på en måte som sikrer at alvorlige hendelser undersøkes tverrsektorielt der det er behov for det.

Vennlig hilsen

for Norges institusjon for menneskerettigheter

Gro Nystuen

Assisterende direktør

Eivind Digranes

Rådgiver

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og har dermed ingen signatur.